

توان شهری

برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب آور

راهنمای روش‌شناسی برای تاب آور شدن شهرها

تهیه و تألیف: گروه بانک جهانی

مترجم: مهرا ن رفیعی

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور :	توان شهری : برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب‌آور راهنمای روش‌شناسی برای تاب‌آور شدن شهرها/تهیه و تألیف گروه بانک جهانی ؛ مترجم مه‌رآن رفیعی.
مشخصات نشر :	تهران : شهرداری تهران ، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، انتشارات، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری :	۱۸۶ص:؛ جدول.
شابک :	۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۶-۳۵-۴
وضعیت فهرست‌نویسی :	فیبیا
یادداشت :	عنوان اصلی: City Strength resilient cities program ... , 2018.
یادداشت :	کتابنامه.
عنوان دیگر :	برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب‌آور راهنمای روش‌شناسی برای تاب‌آور شدن شهرها
موضوع :	برنامه‌ریزی شهری -- طرح و برنامه‌ریزی City planning -- Design توسعه پایدار شهری Sustainable urban development سیاست شهری Urban policy بوم‌شناسی شهری (جامعه‌شناسی) Urban ecology (Sociology)
شناسه افزوده :	رفیعی، مه‌رآن، ۱۳۵۳- مترجم
شناسه افزوده :	گروه بانک جهانی
شناسه افزوده :	World Bank Group
شناسه افزوده :	شهرداری تهران. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. انتشارات
رده‌بندی کنگره :	TH۱۶۶
رده‌بندی دیویی :	۳۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی :	۹۷۵۲۲۰۵
اطلاعات رگورده کتابشناسی :	فیبیا

www.ketab.ir

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

توان شهری (برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب‌آور-راهنمای روش‌شناسی برای تاب‌آور شدن شهرها)
تهیه و تألیف: گروه بانک جهانی
مترجم: مه‌رآن رفیعی
ناشر: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
ویراستاری، صفحه‌آرایی و طراحی جلد: موسسه فرهنگی هنری نگاه نو تهران
نوبت چاپ: اول ۱۴۰۲
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
بها: ۱,۱۶۰,۰۰۰ ریال
ناشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۵۶-۳۵-۴
کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.

نشانی: خیابان شریعتی، خیابان پل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان آقابزرگی، شماره ۳۲
کدپستی: ۱۹۶۴۳۵۶۱۱ تلفن: ۲۲۳۹۲۰۸۲
info.rpc@tehran.ir   rpc.tehran.ir

۵	.....سیاسگزاری
۶	.....واژه‌نامه
۱۱	.....سخن نخست
۱۳	.....پیشگفتار مترجم
۱۷	.....مقدمه
۲۱	.....مراحل پیاده‌سازی
۲۳	.....برنامه تشخیص توان شهری در چه زمانی، یک ابزار تعاملی مناسب تلقی می‌شود؟
۲۳	.....چگونگی استفاده از این راهنما
۲۵	.....تاب‌آوری چیست؟
۲۶	.....تاب‌آوری به عنوان یک اولویت توسعه برای شهرها
۲۸	.....شوک‌ها و استرس‌ها
۲۹	.....ویژگی‌های تاب‌آوری شهری
۳۰	.....پابرجایی (استواری)
۳۰	.....افزونگی
۳۰	.....بازتابندگی
۳۱	.....هماهنگی
۳۱	.....فراگیری
۳۲	.....از تاب‌آوری بخش‌ها تا تاب‌آوری کل شهر
۳۳	.....شروع برنامه تشخیص توان شهری
۳۳	.....کسب پشتیبانی دولت و مدیران بانک جهانی
۳۴	.....انتخاب شهر یا شهرها
۳۵	.....انتخاب اقدام‌های بخشی
۳۶	.....آماده‌سازی برنامه اجرایی
۳۹	.....تشکیل گروه اجرایی برنامه تشخیص توان شهری
۴۳	.....مرحله ۱: تشخیص اولیه
۴۴	.....مرور مطالعات، گزارش‌ها و برنامه‌های موجود
۴۶	.....تهیه نقشه‌ای از وضعیت ذی‌نفعان
۴۷	.....شناسایی شوک‌ها و استرس‌های اولیه شهری
۵۰	.....آماده‌سازی یادداشت توجیهی
۵۲	.....آموزش‌دهی به گروه اجرایی

۵۳	مرحله ۲: کارگاه راه‌اندازی پروژه.....
۵۳	دعوت از شرکت‌کنندگان کارگاه.....
۵۵	آماده‌سازی مفاد و محتویات قابل ارائه در کارگاه‌ها.....
۵۶	برگزاری کارگاه.....
۵۷	مرحله ۳: مصاحبه‌ها و بازدیدهای میدانی.....
۵۷	مشارکت در بازدیدهای میدانی.....
۵۹	انجام مصاحبه در رابطه با مسائل بخش‌های مختلف شهر.....
۶۳	مرحله ۴: اولویت‌بندی.....
۶۳	ارزیابی تاب‌آوری با اتخاذ نگرش‌های تحلیلی مختلف.....
۶۴	نگرش ۱. ارزیابی شوک‌ها و استرس‌ها.....
۶۵	نگرش ۲. توجه به وابستگی درون‌گروهی و بین‌گروه‌ها.....
۶۵	نگرش ۳. تاب‌آوری جامع و کل‌نگر.....
۶۶	نگرش ۴. همسویی با اهداف محلی.....
۶۷	یکپارچه‌سازی نگرش‌ها.....
۶۷	اولویت‌بندی اقدامات و سرمایه‌گذاری‌ها.....
۶۷	زمان‌بندی.....
۶۸	مشارکت‌کنندگان و نقش‌ها.....
۶۸	برگزاری جلسه اولویت‌بندی.....
۶۹	مرحله ۱. بررسی و اجماع نظر در مورد شوک‌ها و استرس‌ها.....
۶۹	مرحله ۲. بررسی و اجماع نظر در مورد افراد یا دارایی‌های در معرض خطر بالا.....
۶۹	مرحله ۳. بررسی و اجماع نظر در مورد اهداف شهر.....
۷۰	مرحله ۴. به‌اشتراک‌گذاری و خوشه‌بندی توصیه‌های بخشی.....
۷۰	مرحله ۵. بررسی ماتریس وابستگی متقابل.....
۷۱	مرحله ۶. بررسی ماتریس جامع سنجش تاب‌آوری شهری.....
۷۱	مرحله ۷. بازبینی در توصیه‌های بخشی.....
۷۱	مرحله ۸. تدقیق اقدامات و سرمایه‌گذاری‌های توصیه‌شده.....
۷۳	مرحله ۵: گام‌های آتی.....
۷۳	نشست پایانی با مدیریت شهری.....
۷۴	انتشار عمومی دستاوردها.....
۷۶	تعیین مسیر برای تعامل آتی.....
۷۷	منبع ۱: دسته‌بندی شوک‌ها و استرس‌ها.....
۸۴	منبع ۲: تشریح تمرین گروهی کارگاه راه‌اندازی.....

۸۵	منبع ۳: تشریح تهیه نقشه اقدام
۸۹	منبع ۴: اولویت‌بندی نگرش ۱
۹۲	منبع ۵: اولویت‌بندی نگرش ۲
۹۵	منبع ۶: اولویت‌بندی نگرش ۳
۹۷	منبع ۷: اولویت‌بندی نگرش ۴
۹۹	منبع ۸: ماتریس وابستگی‌های متقابل
۱۰۱	منبع ۹: ماتریس جامع تاب‌آوری
۱۰۳	بخش جامعه و تأمین اجتماعی شهری - ضروری
۱۰۹	بخش مدیریت بحران - ضروری
۱۱۳	بخش خدمات آموزشی - اختیاری
۱۱۷	بخش انرژی - اختیاری
۱۲۳	بخش محیط زیست - اختیاری
۱۲۷	بخش سلامت و بهداشت - اختیاری
۱۳۳	بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات - اختیاری
۱۳۷	بخش اقتصاد محلی - اختیاری
۱۴۱	بخش لجستیک و زنجیره تأمین - اختیاری
۱۴۵	بخش امور مالی شهری - اختیاری
۱۴۹	بخش مدیریت پسماند - اختیاری
۱۵۳	بخش حمل‌ونقل مسافر - اختیاری
۱۵۹	بخش توسعه شهری - اجباری
۱۶۳	بخش آب و فاضلاب - اختیاری
۱۶۷	بخش میراث فرهنگی - اختیاری
۱۷۵	بخش مدیریت توفان و سیلاب - اختیاری
۱۷۹	بخش مقررات ساختمانی - اختیاری
۱۸۳	منابع و مراجع

مخاطرات زیادی کلان‌شهرهای ایران را تهدید می‌کند از زلزله و سیل گرفته تا آلودگی آب‌وهوا و فرونشست زمین، اما شهرهای ما در برابر این مخاطرات چقدر آمادگی دارند؟ تجربه حوادث و بحران‌های مختلف در شهرهای کشور نشان می‌دهد که اگر بادی با سرعت زیاد بوزد و یا بارانی تند بیارد میلیاردها تومان خسارت مالی بر جای گذاشته و جان بسیاری از شهروندان را در معرض خطر قرار می‌دهد و این در حالی است که بسیاری از این خسارت‌ها با برنامه‌ریزی علمی و اصولی قابل پیشگیری خواهد بود.

بسیاری از گزارش‌ها نیز تأکید می‌کنند ایران از جمله کشورهایی است که مناطق شهری آن دارای آسیب‌پذیری زیاد است. دلیل آن هم رشد سریع شهرنشینی در ایران نسبت به متوسط جهانی است. بر اساس سرشماری سال‌های اخیر میزان شهرنشینی در ایران عددی بیش از ۷۰ درصد است که این میزان در دنیا حدود ۵۵ درصد را نشان می‌دهد. همچنین در محلات و محدوده‌های ناکارآمد شهری به دلایل متعددی چون شرایط خاص سکونت‌گزینی سکونتگاه‌ها، ضعف مقاومت و تاب‌آوری کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی، وضعیت نامناسب شبکه‌های دسترسی و خدماتی و تراکم بالای جمعیت، وقوع حوادث طبیعی تهدیدی جدی و اساسی برای وقوع فاجعه انسانی خواهد بود.

پاسخ به این پرسش که علت پایین بودن تاب‌آوری شهرهای ایران چیست و چگونه می‌توان این خلأ را پوشش داد، قطعاً نیازمند مطالعه و بررسی در مقیاس گسترده و با درک شرایط خاص شهرها در ایران می‌باشد، لکن آنچه در این زمینه به‌وضوح مشهود است کمبود دانش و مهارت در همه سطوح مواجهه با موضوع تاب‌آوری است. در ایران به نادرست مسئله تاب‌آوری غالباً در مفهوم مقابله با بحران‌های ناگهانی و مقاوم‌سازی کالبدی مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها در این

زمینه تغییر رویکردهای مفهومی در همه سطوح سیاست‌گذاری، مدیریت شهری، حرفه‌ای و دانشگاهی نسبت به مفهوم تاب‌آوری می‌باشد.

بر همین اساس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌عنوان یکی از تولیدکنندگان و ترویج‌دهندگان علوم و دانش حوزه‌های مختلف شهر و برنامه‌ریزی شهری نسبت به معرفی و انتشار کتاب توان شهری در جهت برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب‌آور به‌عنوان یکی از مراجع معتبر در این زمینه اقدام نموده و حاصل آن در پیش روی شما قرار دارد.

این اثر ویرایش دوم کتاب «توان شهری - برنامه‌ریزی برای شهرهای تاب‌آور» است که توسط نهاد تسهیلات جهانی برای کاهش سوانح و بازیابی شهرها و با همکاری گروه بانک جهانی در سال ۲۰۱۸ میلادی به انتشار رسیده و توسط مهران رفیعی از پژوهشگران مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی ترجمه و توسط مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به چاپ رسیده است. امید است انتشار این کتاب به فارسی، گامی در جهت معرفی و شناسایی هرچه بهتر تاب‌آوری و توان شهرها و ارتقاء جایگاه آن در نظام برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی کشورمان باشد.

به رغم تلاش بسیار برای تهیه متن به کمترین نقص ممکن و بیشترین اثرگذاری علمی، این کتاب همانند هر اثر علمی دیگری خالی از نقص و بی‌نوازی از اصلاح نیست. بنابراین از مخاطبان ارجمند تقاضا داریم به منظور بهبود سطح کیفی فعالیت‌های این مرکز، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای سازنده خود را به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، منعکس نمایند تا زمینه بهبود کیفی فعالیت‌های آتی مرکز و چاپ‌های بعدی این کتاب را فراهم آورد.

عطاءالله رفیعی آتانی

مشاور شهردار و رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران